

PERSIE - ÍRÁN

Stručný politický a náboženský vývoj

Marek Čejka

CARTE DE PERSE
dressée pour l'usage du ROY
Par G. Delisle premier Geographe de S. M. de Chastelle Royale des Sciences
A PARIS
Chez l'Auteur sur le Quay de l'Horloge avec Privilège de S. M. le 20 Decembre 1744.
Echelle
Fortification, Apothé ou Lignes de Perse de 60 mil. de Toises
Wursten ou Miles de France de 60 mil. de Toises
Lignes communes de France de 25 mil. de Toises

ÍRÁN - PERSIE

CARTE DE PERSE
dressée pour l'usage du ROY
Par G. Delisle premier Geographe de S.M. de l'Académie Royale des Sciences
A PARIS
Chez l'Auteur sur le Quay de l'Horloge vis à vis le S.M. le 20 Decembre 1744.
Echelle
Wierstos ou Miles de Perse de six au degré
Lignes communes de France de six au degré

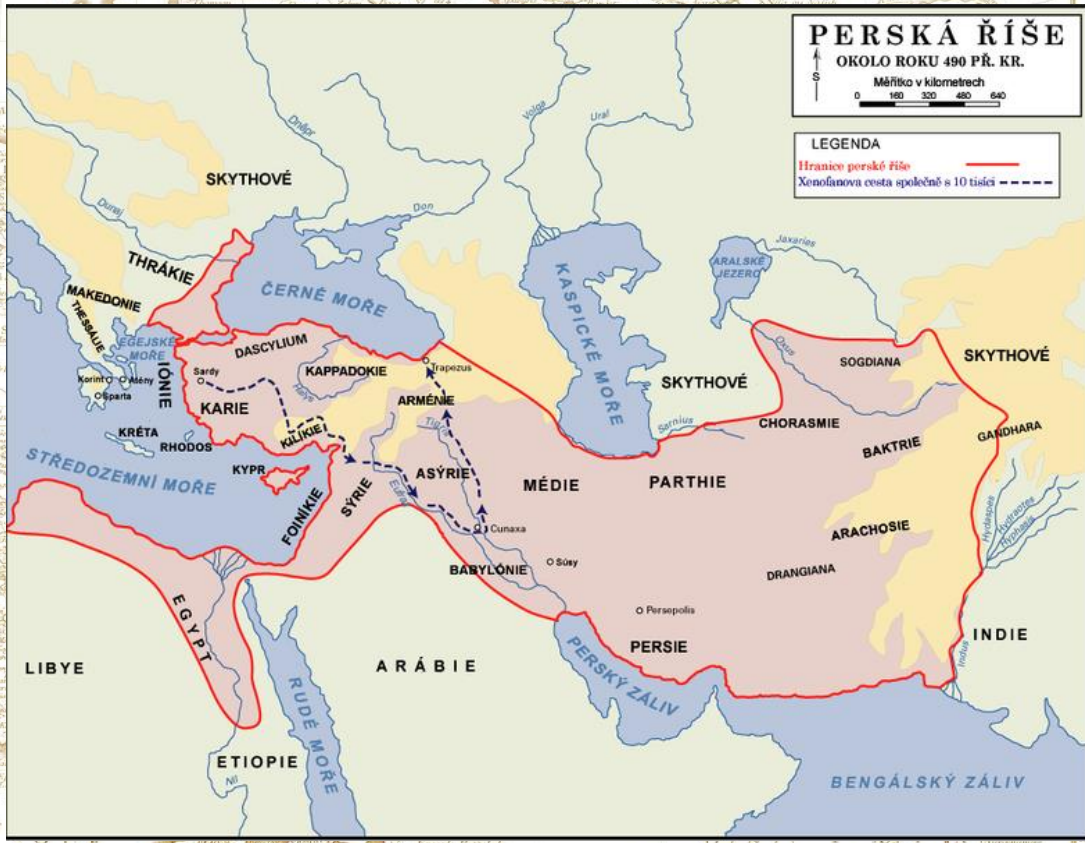
Pojmy „Írán“ a „Persie“ jsou zaměnitelné (ve smyslu „Nizozemí“ a „Holandsko“)

Perská říše:

- Staroperská (550–330 př. n. l.) – Kýros, Dareios, Xerxes, ...
Achajmenovci - Persepolis
- Nová (224–651 n. l.) – Sásánovci
- hedvábná stezka

Další vládcí nad územím:

- Alexandr Veliký,
- makedonští Seleukovci,
- parthští Arsakovci
- Arabové (islamizace)
- Ummájovci
- Abbásovci
- Mongolové
- říše Timúra Tamerlána
- dynastie Sáfíovců
(1501–1736/1773 – šíitský
islám státní náboženství)
- dynastie Kadžárovců (1794 – 1925)

PERŠANÉ

- Indoevropané
- Jazyk farsí – perština
- Spojování s obdobím ještě před 1. perskou říší
- Jedna etnicita avšak různé náboženské identity:
 - Ší'itští muslimové, zoroastriáni, křesťané, židé, baháisté, někdy i sunnité

Peršané

Zoroaster

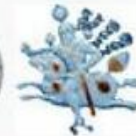
Kýros II.

Dareios I.

Artemisia I.

Šápúr II.

Máni

Geber

Al-Chorezmi

Babak Khorramdin

Rhazes

Farábi

Firdausi

Aliboron

Avicenna

Omar Chajjám

Nizami Ganjavi

Sa'dí

Tusi

Rúmi

Háfiz

Mumtaz Mahal

Mohammad Reza Šadžarian

Googoosh

Asghar Farhádi

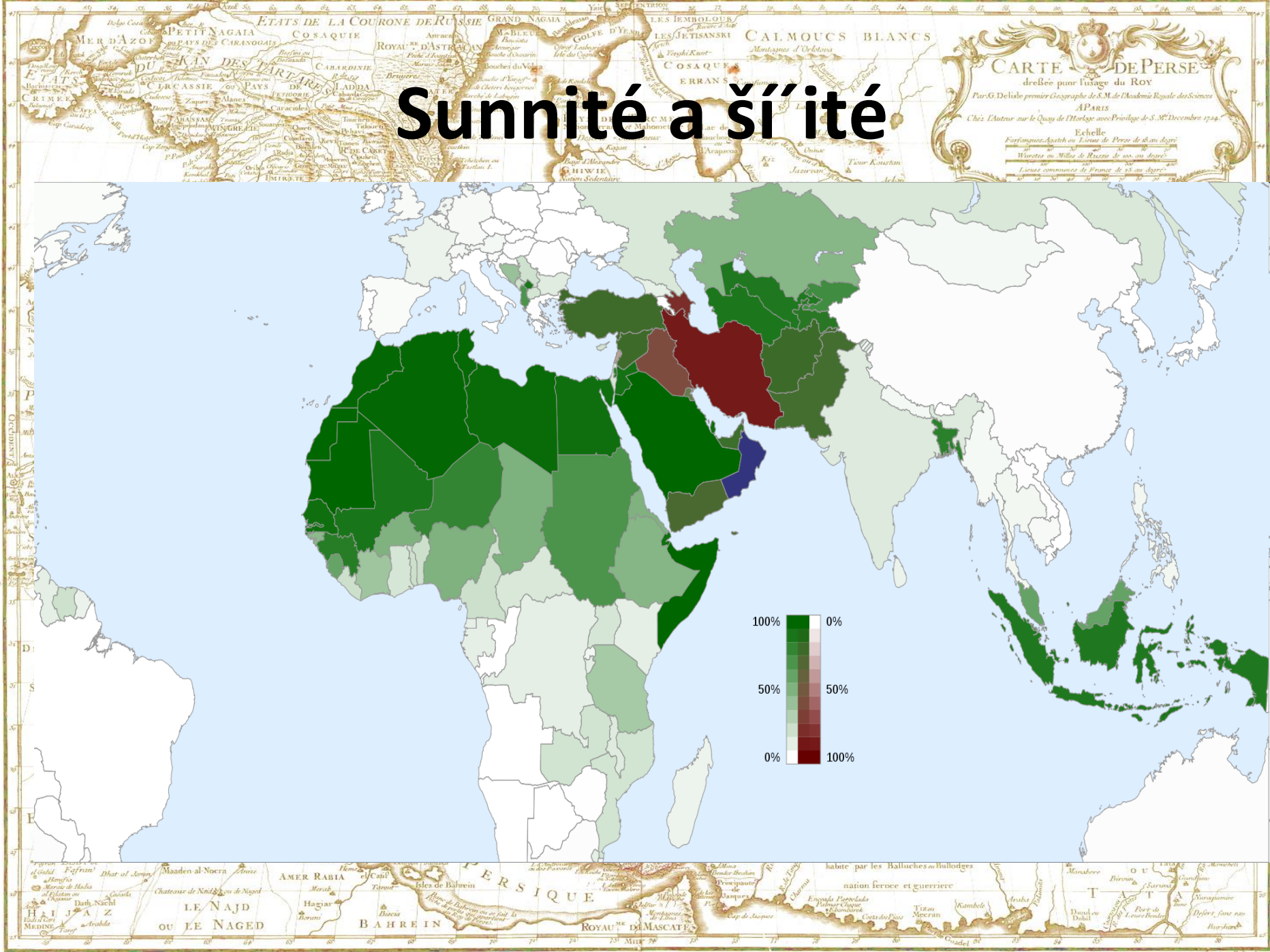
Leila Hatami

NÁBOŽENSTVÍ V ÍRÁNU

- Šíitští muslimové (90% z celkových cca 75 miliónů)
- Sunnitští muslimové (8%)
- Křesťanství (1%)
 - Výrazné jsou arménské církve (až 200 000)
 - Chaldejská církev
 - Asyrská církev
- Zoroastrianismus
- Judaismus
- Baháismus

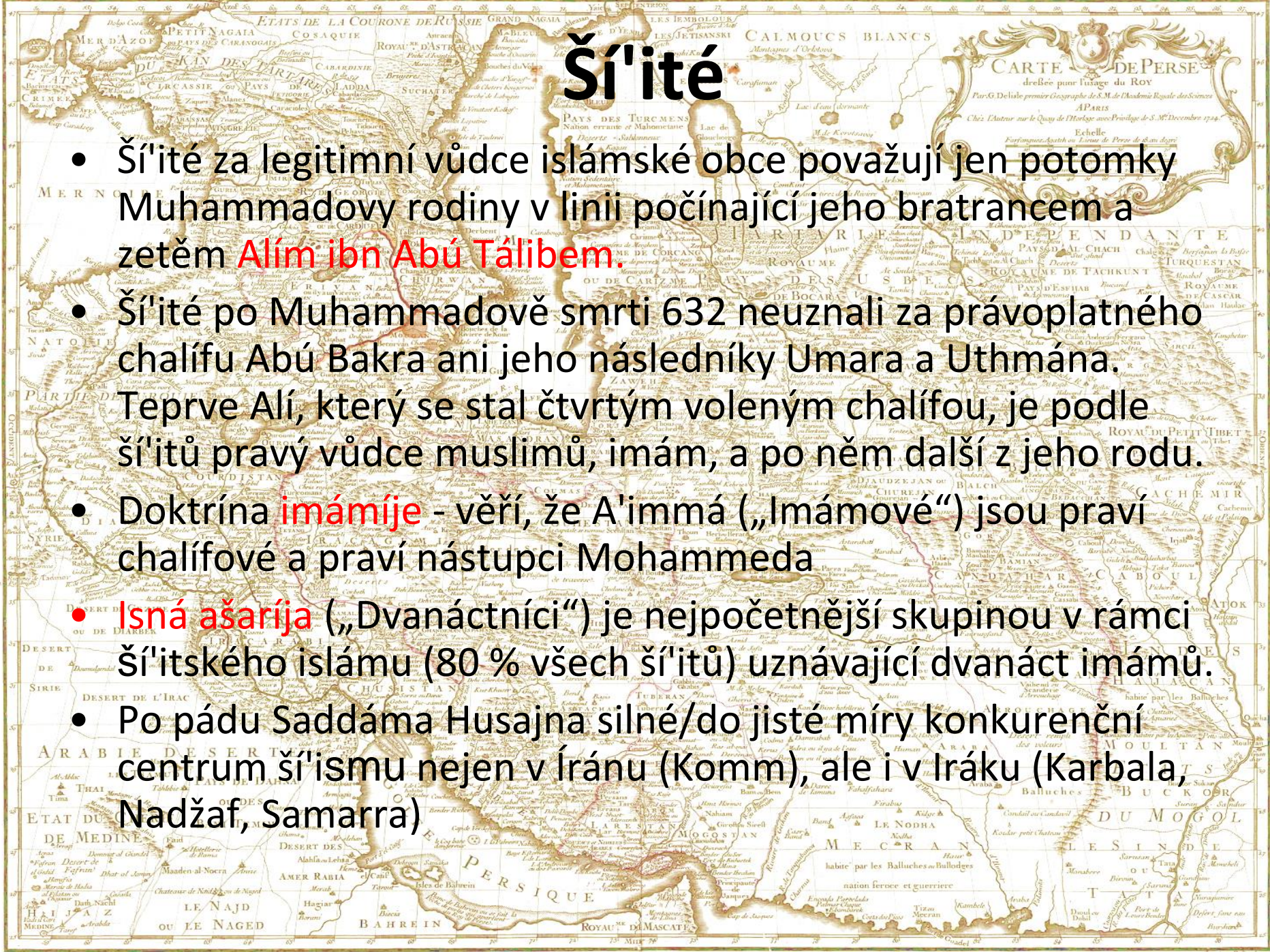

Sunnité a ší'ité

Ší'ité

- Ší'ité za legitimní vůdce islámské obce považují jen potomky Muhammadovy rodiny v linii počínající jeho bratrancem a zetěm **Alím ibn Abú Tálibem**.
- Ší'ité po Muhammadově smrti 632 neuznali za právoplatného chalífu Abú Bakra ani jeho následníky Umara a Uthmána. Teprve Alí, který se stal čtvrtým voleným chalífou, je podle ší'itů pravý vůdce muslimů, imám, a po něm další z jeho rodu.
- Doktrína **imámíje** - věří, že A'immá („Imámové“) jsou praví chalífové a praví nástupci Mohammeda
- **Isná ašarija** („Dvanáctníci“) je nejpočetnější skupinou v rámci ší'itského islámu (80 % všech ší'itů) uznávající dvanáct imámů.
- Po pádu Saddáma Husajna silné/do jisté míry konkurenční centrum ší'ismu nejen v Íránu (Komm), ale i v Iráku (Karbala, Nadžaf, Samarra)

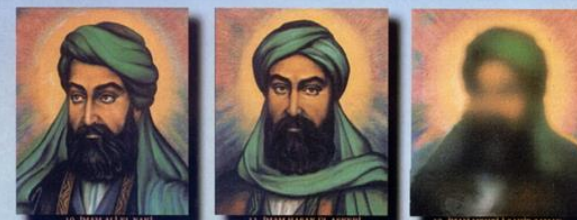
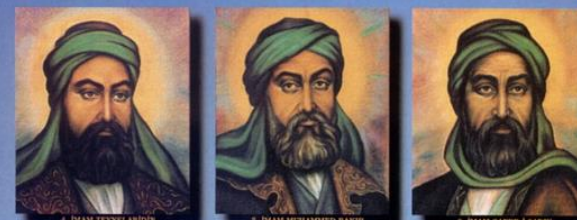

12 imámů

- **Alí ibn Abú Tálíb** (600–661)
- Hasan ibn Alí (625–669)
- Husajn ibn Alí (626–680)
- Alí ibn Husajn (658–713)
- Muhammad ibn Alí (676–743)
- Dža'far as-Sádik (703–765)
- Músa ibn Džafar (745–799)
- Alí ibn Músa (765–818)
- Muhammad ibn Alí (810–835)
- Alí ibn Muhamad (827–868)
- Hasan al-Askarí (846–874)
- **Muhammad al-Mahdí „Skrytý imám“**
(868–současnost)

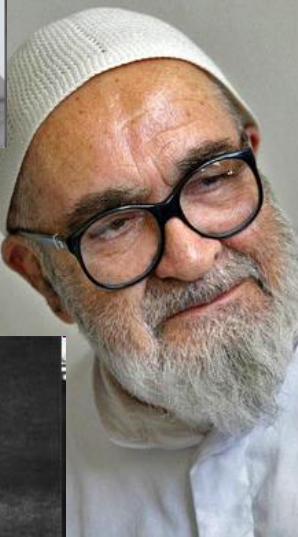
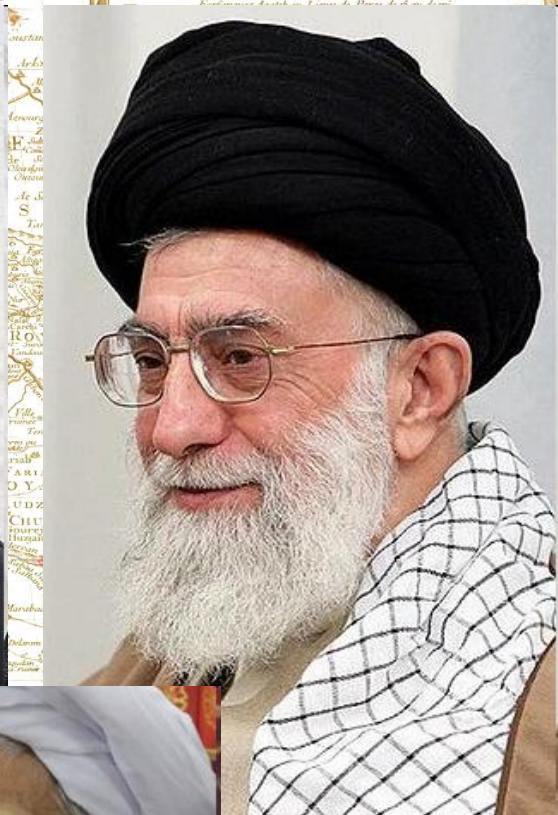
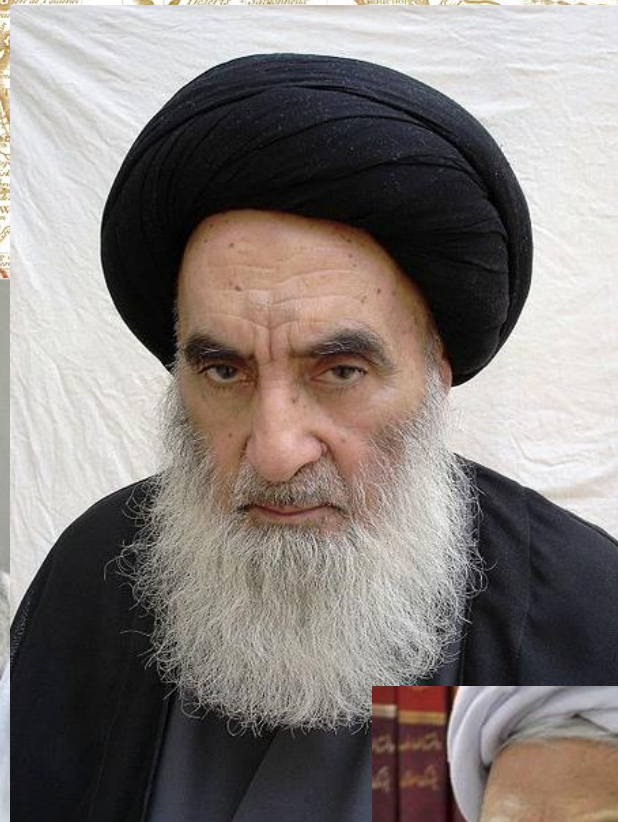
12 İMAMLAR

NÁBOŽENSKÉ AUTORITY ŠÍITSKÉHO ISLÁMU

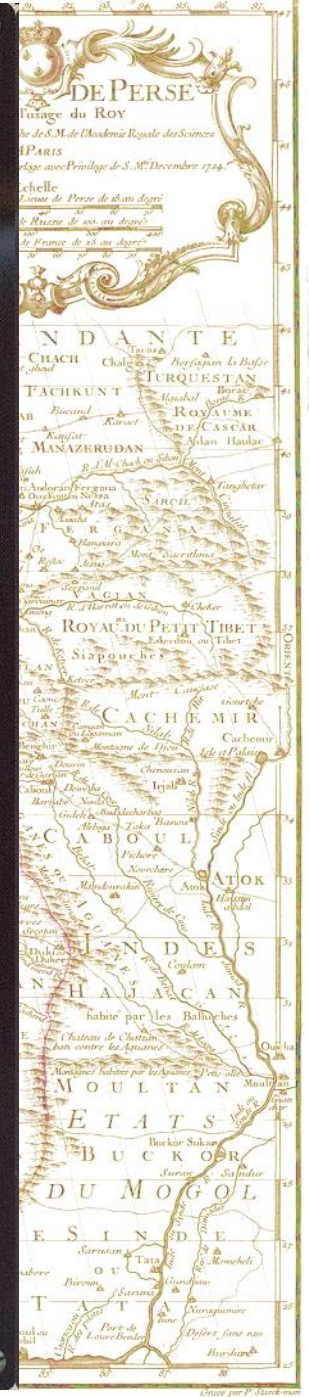
- Odlišné od sunnitského – mají své vlastní autority a náboženské právníky (soudce či ty, kteří vydávají fatwy)
- **Ajatolláh/ájatolláh** („znamení Boží“), ajatolláhů jsou stovky
- Jen někteří jsou považováni za velké **ajatolláhy** (ti bývají považováni za **mardža i-taklíd** - „příklad k napodobení“)
- **modžtahed, hodžatoleslám** – nižší v šíitské hierarchii

NEJZNÁMĚJŠÍ VELCÍ AJATOLLÁHOVÉ

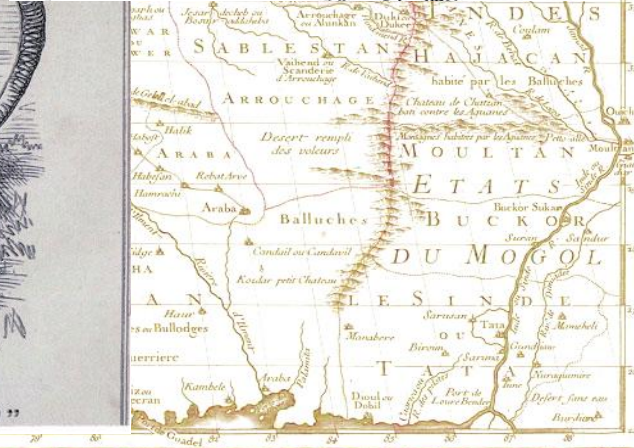
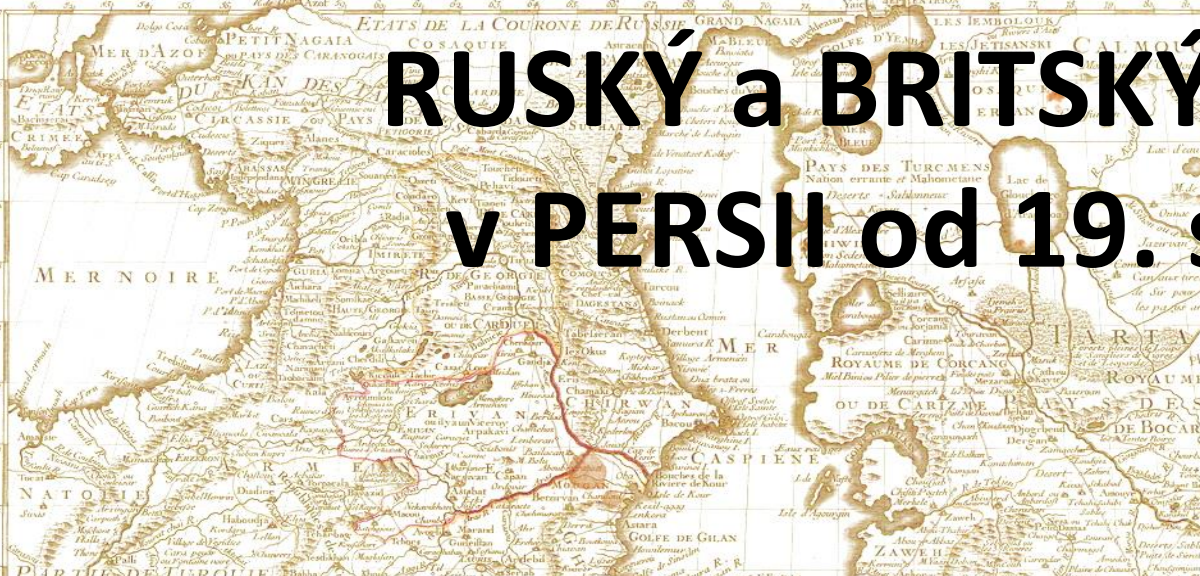

Chomejní, Fadlalláh, Montazerí, Sistání, Saneí, Chameneí

Ethnoreligious Distribution

RUSKÝ a BRITSKÝ VLIV v PERSII od 19. stol.

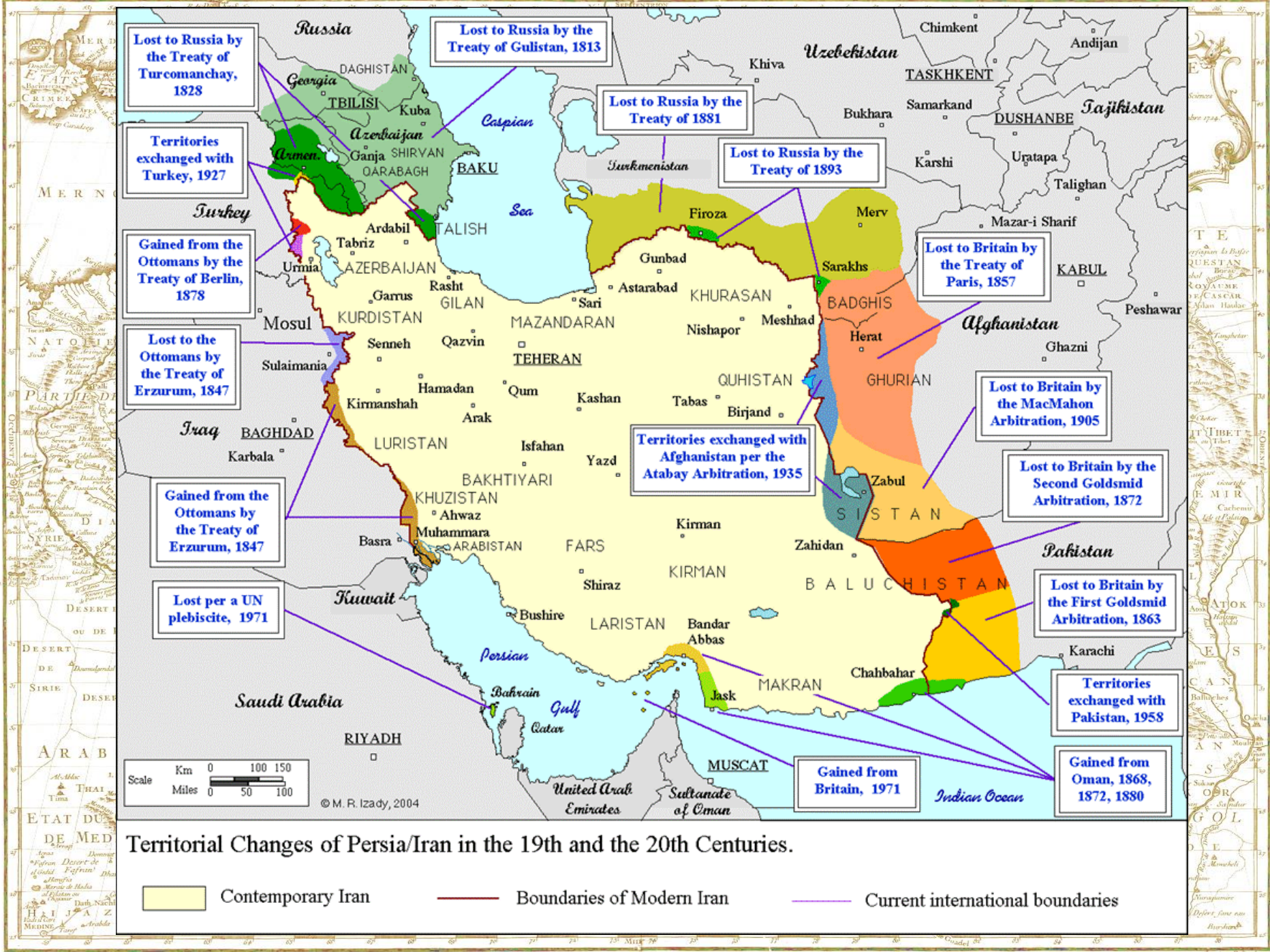
RUSKÝ a BRITSKÝ VLIV v PERSII od 19. stol.

1. Khamseh
2. Qazvin
3. Kermanshah
4. Hamedan
5. Tehran
6. Iraq Adjami
7. Yazd

	Iran at the beginning of the 19th c.		Iranian Attacks		Russian empire limits in 1900
	Losses and gains		1838, Herat Siege by Shah of Iran		1907 Convention
	Losses and gains		Russian acquisitions during the 19th c.		Britannic influence

Lost to Russia by the Treaty of Turkmenchay, 1828

Lost to Russia by the Treaty of Gulistan, 1813

Lost to Russia by the Treaty of 1881

Lost to Russia by the Treaty of 1893

Territories exchanged with Turkey, 1927

Gained from the Ottomans by the Treaty of Berlin, 1878

Lost to Britain by the Treaty of Paris, 1857

Lost to the Ottomans by the Treaty of Erzurum, 1847

Lost to Britain by the MacMahon Arbitration, 1905

Gained from the Ottomans by the Treaty of Erzurum, 1847

Territories exchanged with Afghanistan per the Atabay Arbitration, 1935

Lost to Britain by the Second Goldsmid Arbitration, 1872

Lost per a UN plebiscite, 1971

Lost to Britain by the First Goldsmid Arbitration, 1863

Scale
Km 0 100 150
Miles 0 50 100

© M. R. Izady, 2004

Territorial Changes of Persia/Iran in the 19th and the 20th Centuries.

- Contemporary Iran
- Boundaries of Modern Iran
- Current international boundaries

PERSIE NA ZAČÁTKU 20. STOLETÍ

- Značně feudální a nepopulární Kadžárovská dynastie (1794–1925)
- perská konstituční revoluce 1905–1911 – snaha o svržení/omezení moci Kadžárovců a omezení britsko-ruského polokoloniálního vlivu
- těžká sociální situace postavila duchovenstvo do čela nepokojů – ajatolláhové Behbahání a Tabátbái podporují konstituční revoluci, propagují slučitelnost demokracie s islámem
- 1906 - **Mozáffarúdín Šáh** - první ústava a parlament (madžles)
- 1907 - Persie rusko-britskou dohodou rozdělena do sfér vlivu (stoupající zájem o ropu)
- američtí poradci (Schuster, později Millspaugh)
- 1908 - vojenský převrat nového šáha **Muhammada Aliho** – ústava zrušena, později znovu obnovena za posledního Kadžárovce **Ahmada Šáha** – definitivně svržen 1925 Rezá Chánem, vrchním velitelem armády

Poslední Kadžárovci:

OU LE NAGED BAHREIN

ROYAUME DE MASCATE

DYNASTIE PAHLAVÍ

- Rezá Chán Pahlaví
- Původně důstojník ruského kozáckého pluku
- 1921 – vrchní velitel armády
- 1925 se nechává Réza Chán korunovat šáhem a přijal jméno

REZÁ ŠÁH PAHLAVÍ

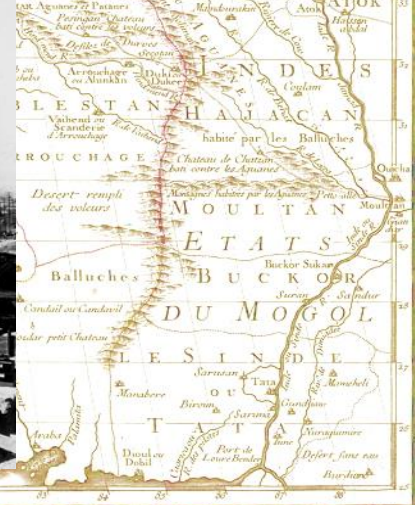
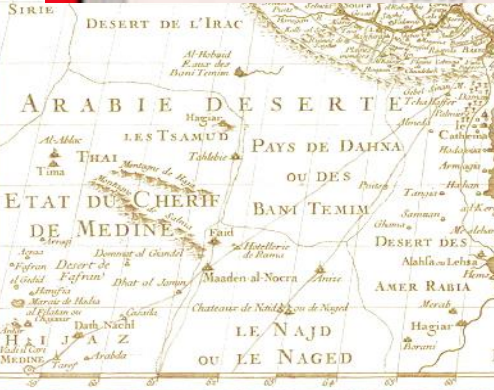
FIFTIEN CENTE SEPTEMBRE 8, 1940

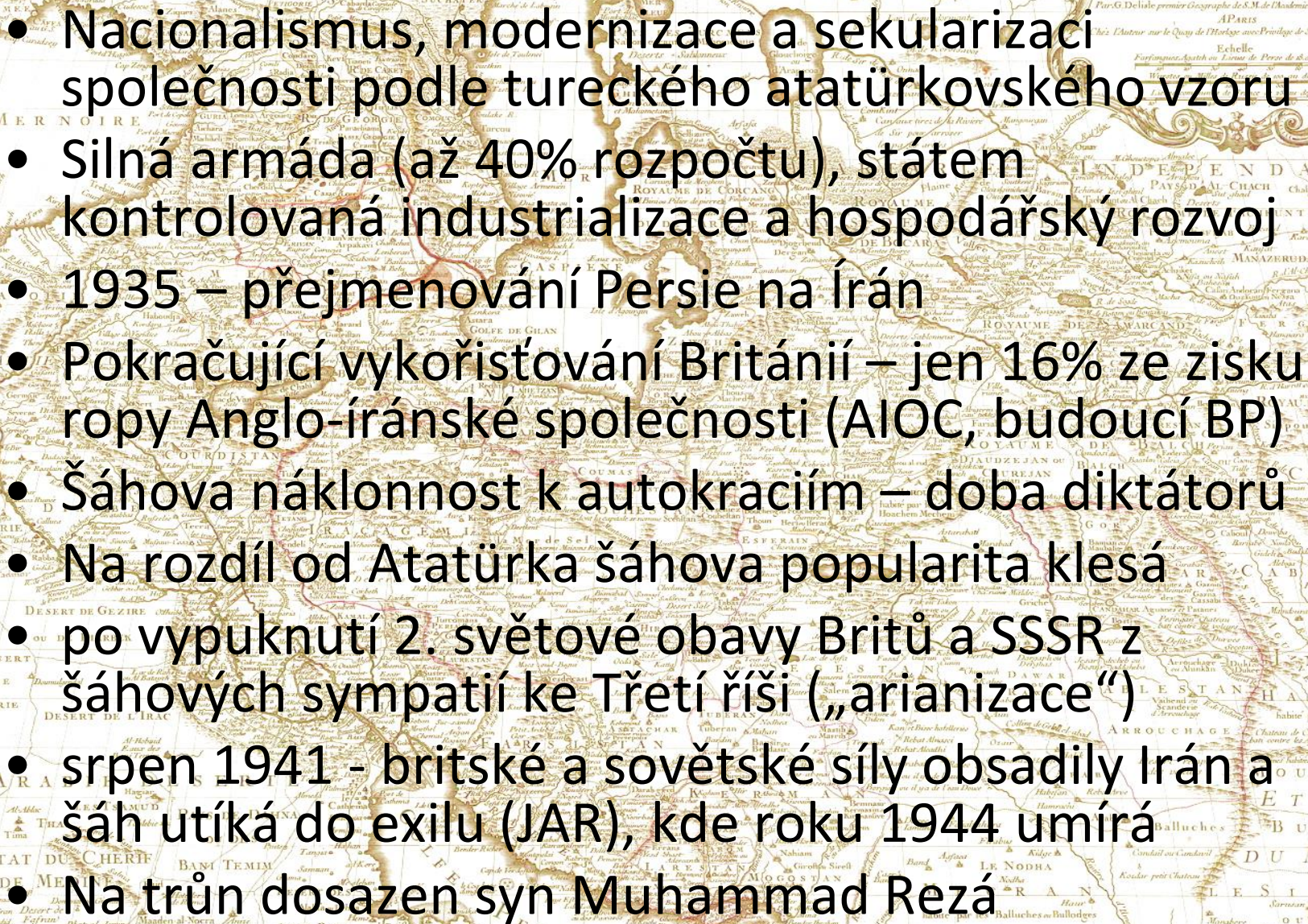
TIME

THE WEEKLY NEWSMAGAZINE

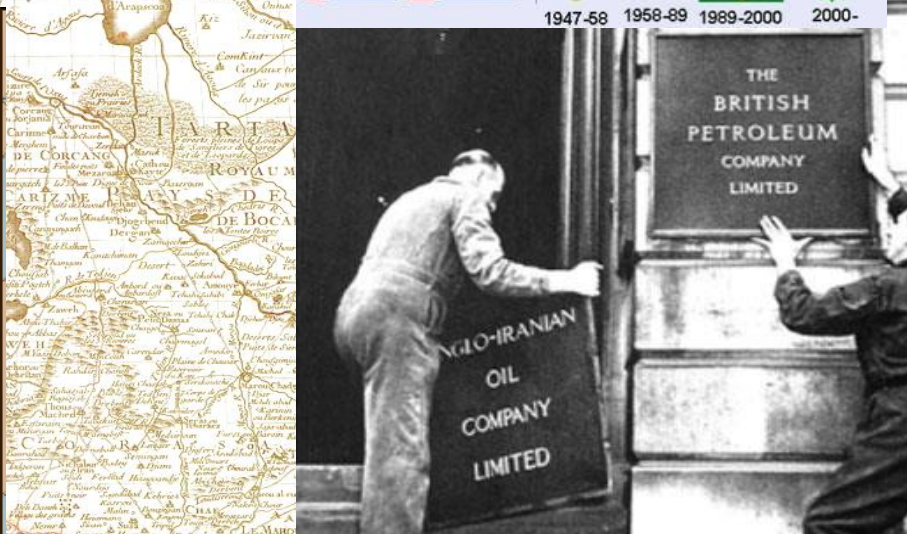

IRAN'S REZA SHAH PAHLAVI
He placed both ends until they met.
(Walter Dill Scott)

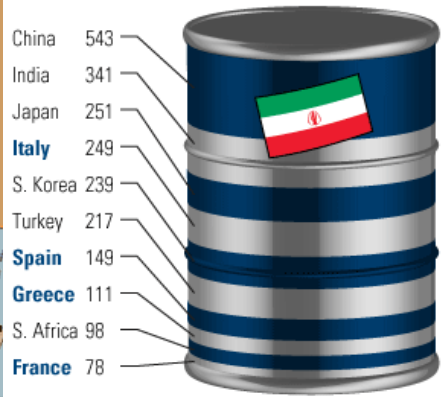
-
- Nacionalismus, modernizace a sekularizaci společnosti podle tureckého Atatürkova vzoru
 - Silná armáda (až 40% rozpočtu), státem kontrolovaná industrializace a hospodářský rozvoj
 - 1935 – přejmenování Persie na Írán
 - Pokračující vykořisťování Británií – jen 16% ze zisku ropy Anglo-íránské společnosti (AIOC, budoucí BP)
 - Šáhova náklonnost k autokraciím – doba diktátorů
 - Na rozdíl od Atatürka šáhova popularita klesá
 - po vypuknutí 2. světové obavy Britů a SSSR z šáhových sympatií ke Třetí říši („arianizace“)
 - srpen 1941 - britské a sovětské síly obsadily Írán a šáh utíká do exilu (JAR), kde roku 1944 umírá
 - Na trůn dosazen syn Muhammad Rezá

Íránská ropa

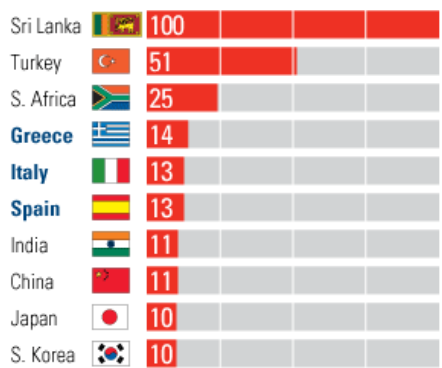

Iran Oil Exports

Top 10 Iranian Oil Importers
 (Thousand barrels/day, Q2 '11 Data)

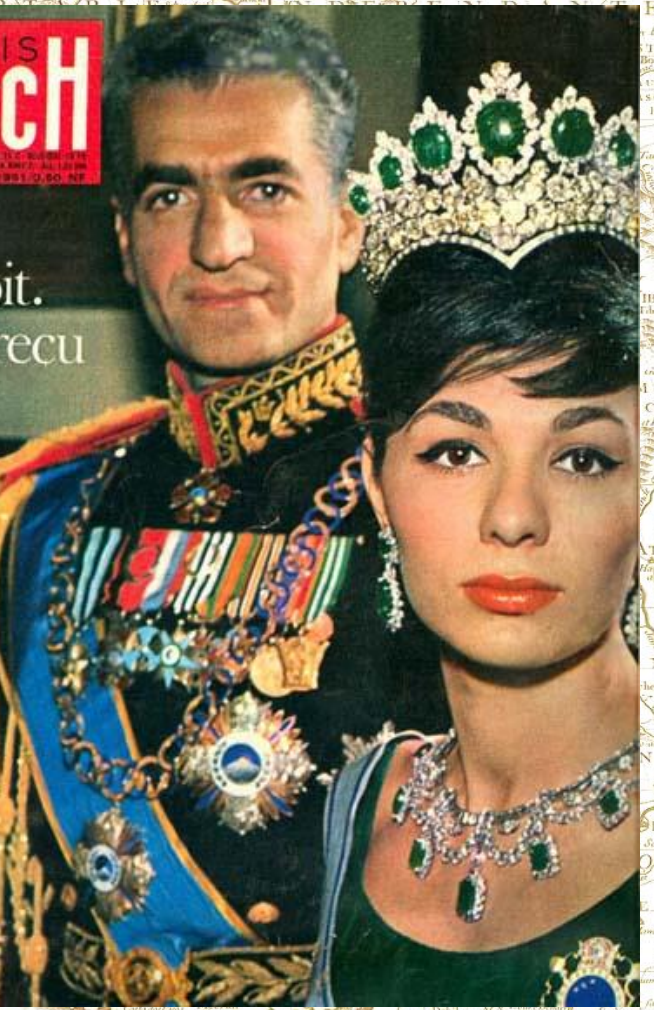
Iran as a Percentage of Total Crude Imported
 (January-June 2011)

*E.U. Member States

Source: Reuters, U.S. EIA, IEA

MUHAMMAD REZÁ PAHLAVÍ (1919–1980)

1941 – 50. léta

- dosazen na místo svého svrženého otce, Rezá Šáha Pahlavího
- 1946 Britové odcházejí, ale Rusové zůstávají v Azerbajdžánu, „aby ochraňovali stranu Túde“ – **Íránskou komunistickou stranu (Hezb-e Túde-je Írán)**, ale po konfliktech nakonec také odcházejí
- 1949 je strana Túde obviněna z osnování atentátu na šáha a je zakázána
- Stoupá počet stoupenců znárodnění zahraničních ropných společností – 15. 3. 1951 hlasuje madžles pro znárodnění
- 28. 4. 1951 – premiérem se stává **Mohammed Mosaddek**, žádá o americkou pomoc, ale neúspěšně. Naopak je v rámci McCarthyismu diskreditován
- Mosaddek zůstává velmi populární, omezuje šáhovy pravomoci
- USA a Britové chtějí Mosaddeka sesadit – poprvé neúspěšně, podruhé při operaci „Ajax“ úspěšně – CIA podporuje ajatolláha Kášáního a Ború džerdího a některé další složky, včetně kriminálních gangů
- USA posílí krátkodobě svůj vliv, ale ztratí obecně popularitu jako „ctnostnější varianta“ britského a ruského vlivu – jejich politika začíná být podobně bezohledná

CARTE DE PERSE

dressée pour l'usage du ROY

Par G. Delisle premier Geographe de S. M. de Chastillon Royale des Sciences

APARIS

Chez l'Auteur sur le Quay de l'Horloge avec Privilège de S. M. le 20 Decembre 1794.

Echelle

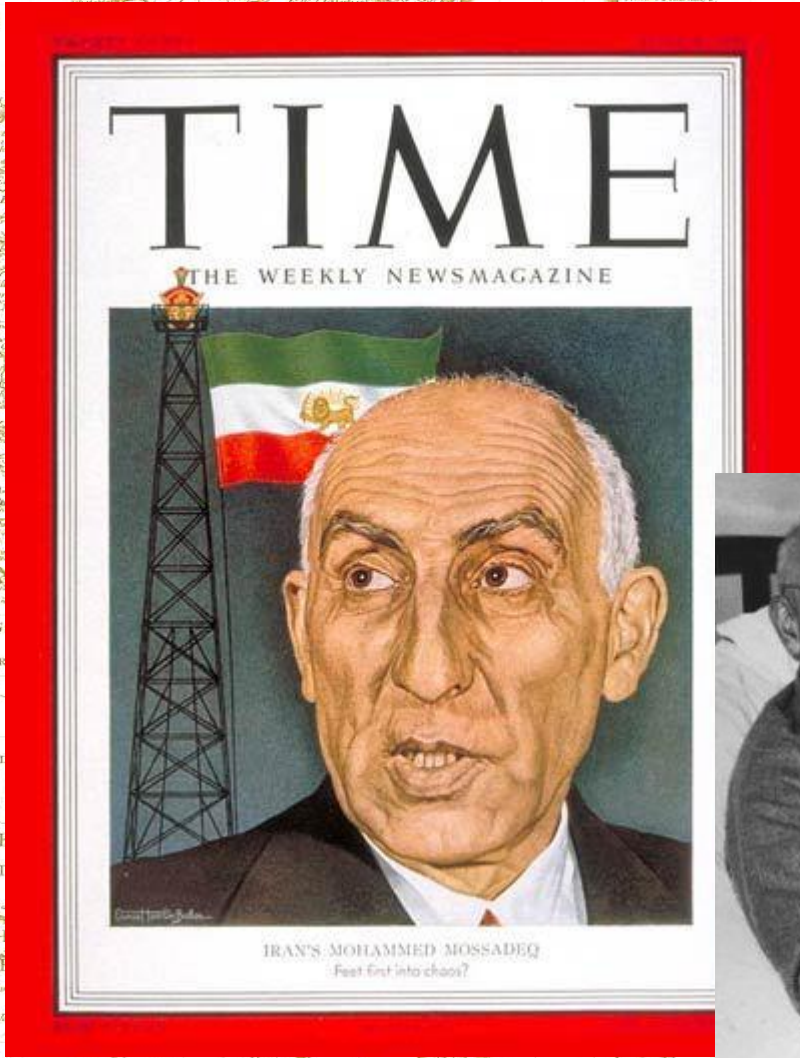
Fortification Assise sur L'anneau de Po

Wursten ou Miles de Revoise de

Lignes communes de France de

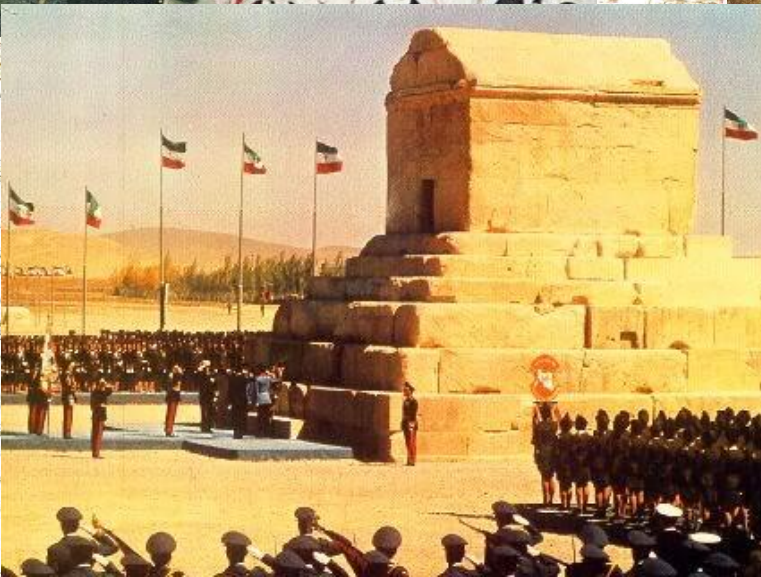
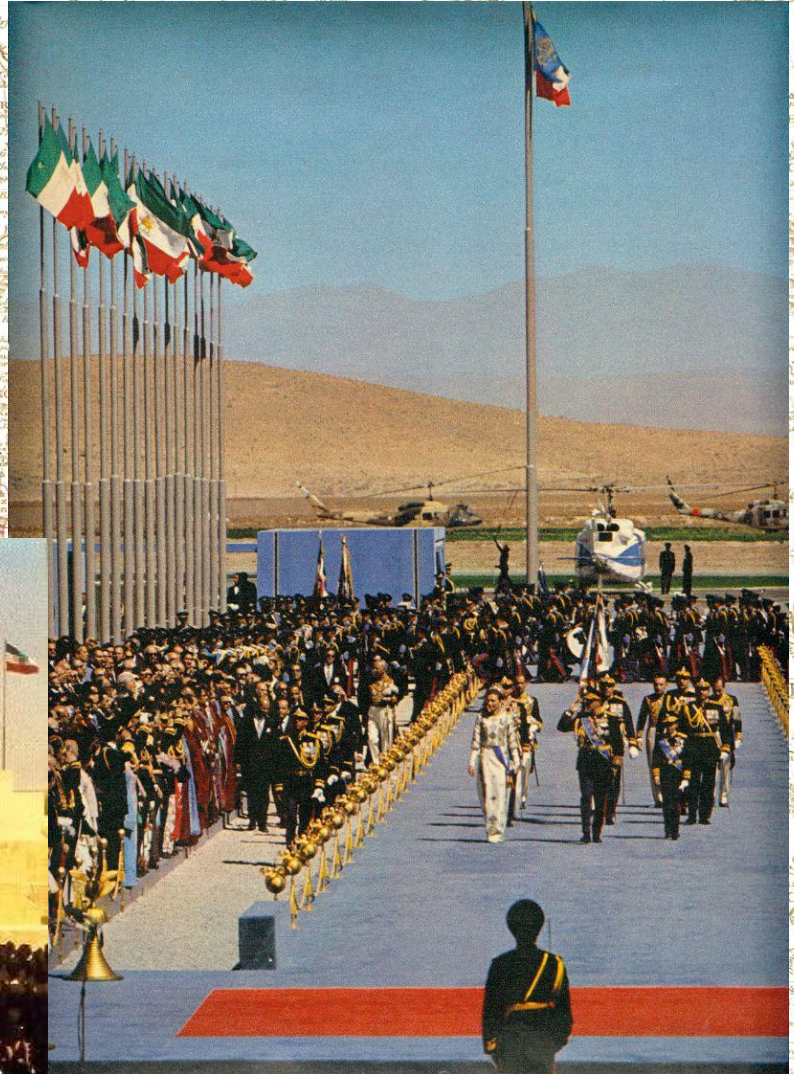
Mohammad Mosaddek (1882–1967)

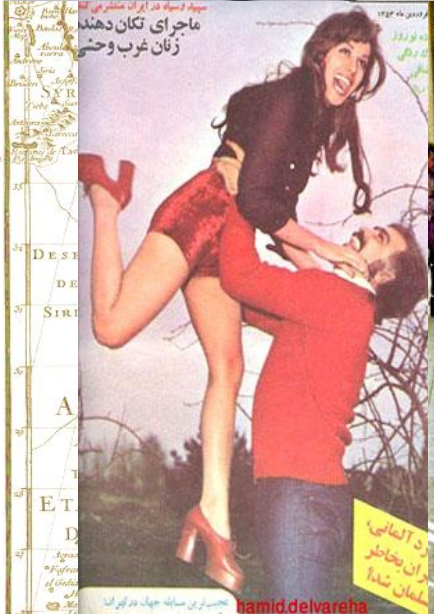
Šáhův režim po Mosaddekovi

- Sesazením Mosaddeka (domácí vězení, kde zemřel 1964) končí krátké období pluralismu, šáh jedná více mocensky, zakládá loutkové strany, roste moc tajné služby SAVAK
- podpora ze strany USA, Izraele a Západu
- šáh se udržuje u moci jak obratnou diplomacií, tak i tvrdou represí
- tzv. „**Bílá revoluce**“: společenské reformy a modernizace měly z Iránu učinit 6. největší ekonomiku na světě do roku 2000, velká kritika pozemkové reformy
- Šáh vládu neopírá ani tak o islámské základy společnosti, ale o historii Persie
- Postupné odcizování vlády a běžných lidí
- Kritika režimu ze strany stále větší části šiitských duchovních, 1963 vystoupí poprvé veřejně nepřítel známý ajatolláh Chomejní (ajatolláhem se stal v r. 1961 po smrti aj. Borúžerdího), uvězněn, stává se hlavní osobností opozice, 1964 vypovězen ze země (Irák, Turecko, Francie)
- Dokument o životě za šáha: <https://www.youtube.com/watch?v=T4MEJzjltk>

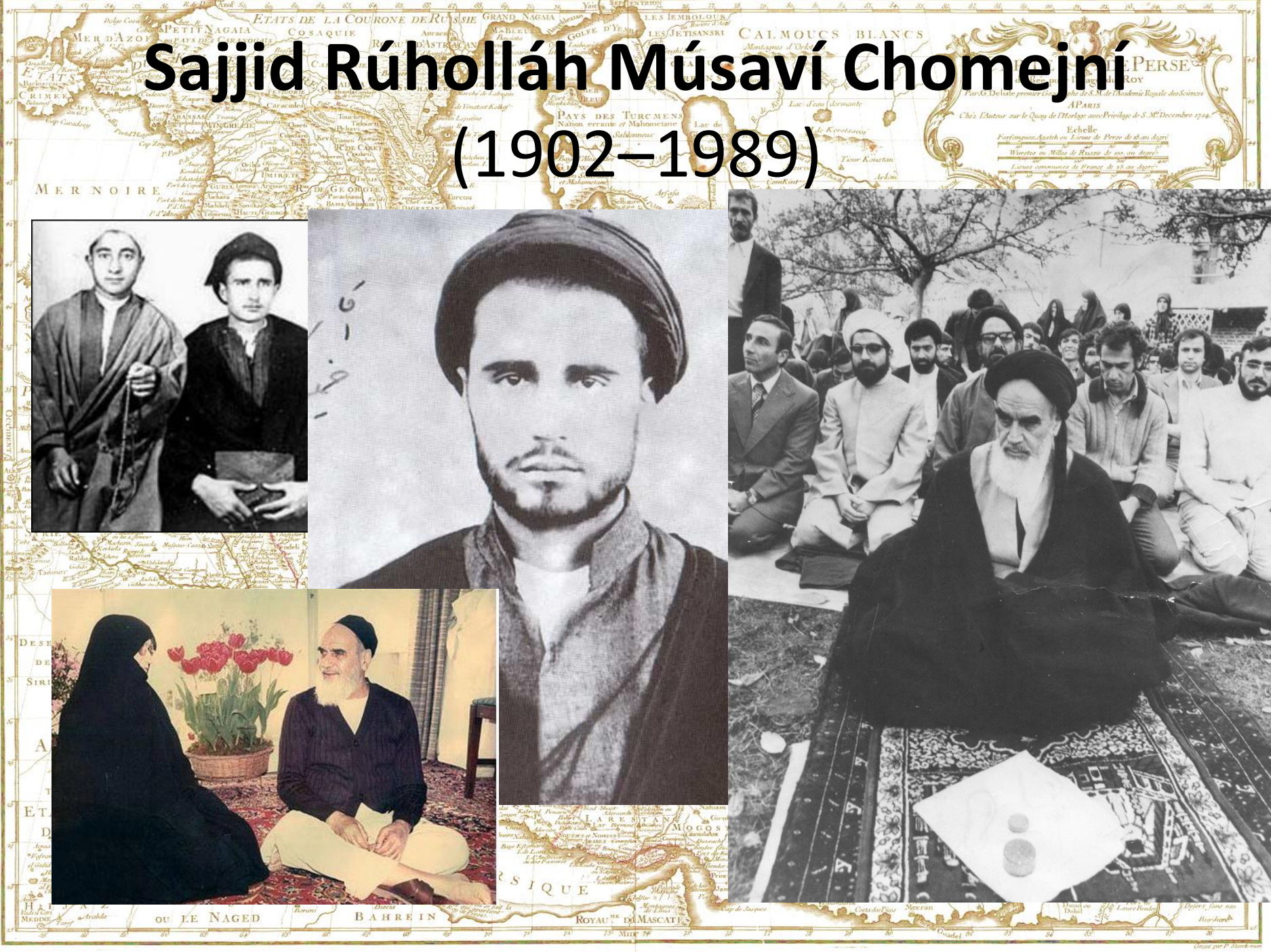
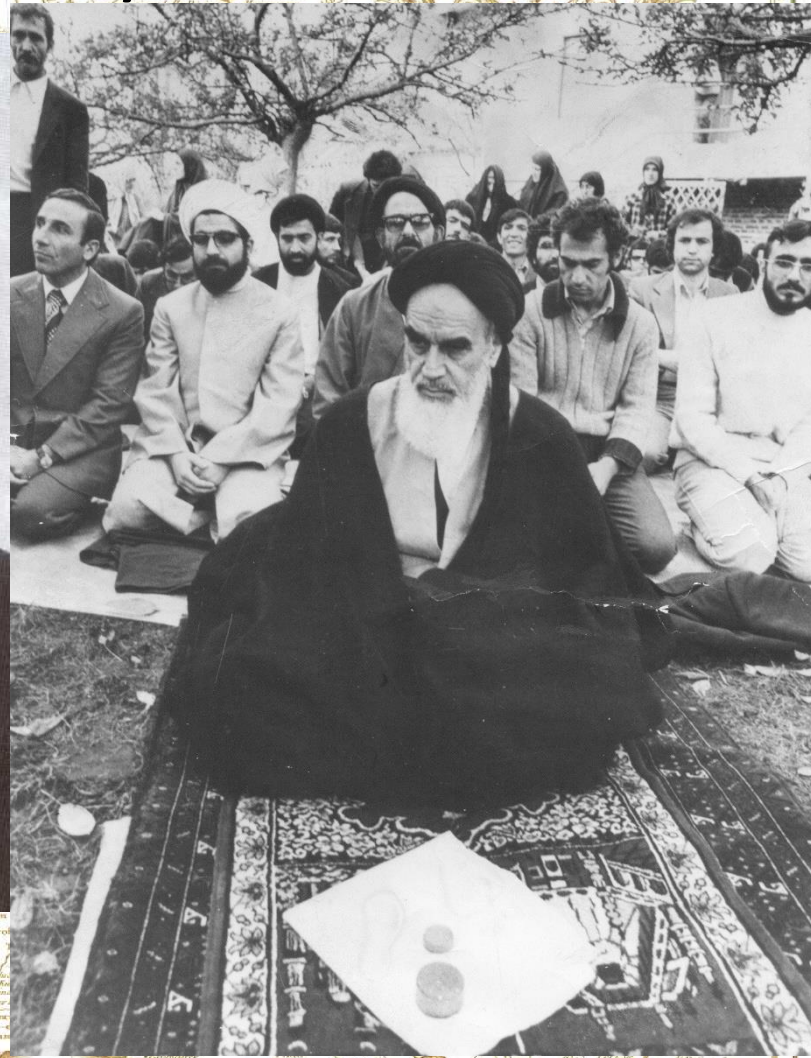
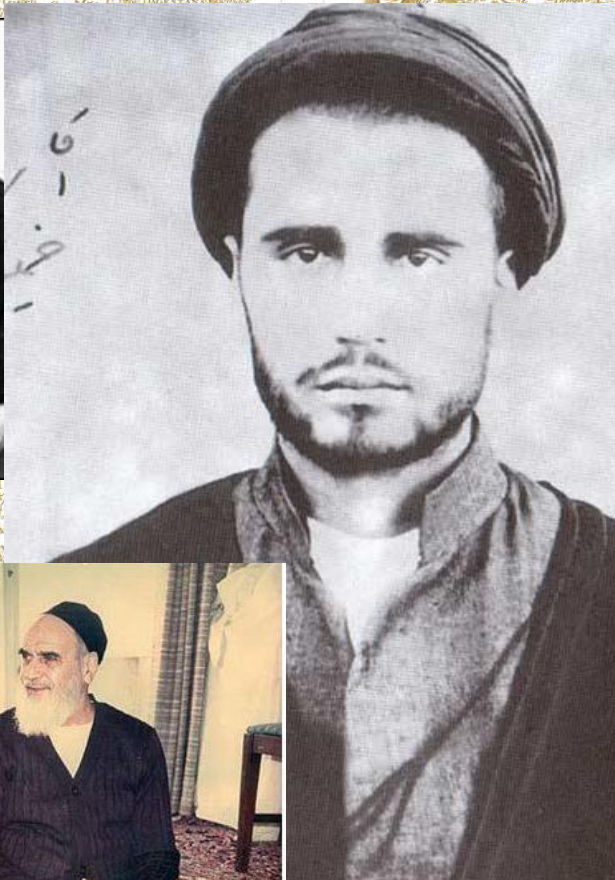
1971 - Oslavy 2500 let Íránu

Sekulární městská společnost

Sajjid Rúholláh Músaví Chomejní (1902–1989)

Chomejního projekt islámského státu

- Šíitské i sunnitské koncepce jsou značně podobné (Maudúdí, Chomejní)
- Moc duchovenstva (Veláját e-Fačíh) – šáhovská monarchie je nepřijatelná

„Islámský stát není despotický, ani absolutistický. Je konstituční. Samozřejmě nikoliv v západním smyslu. Je konstituční v tom smyslu, že vládcí jsou ve své moci a správě vázáni řadou podmínek určených Koránem a sunnou... Islámská vláda je vládou Božího zákona.“

Chomejní (Hókumat e-Islámí)

Předvečer islámské revoluce

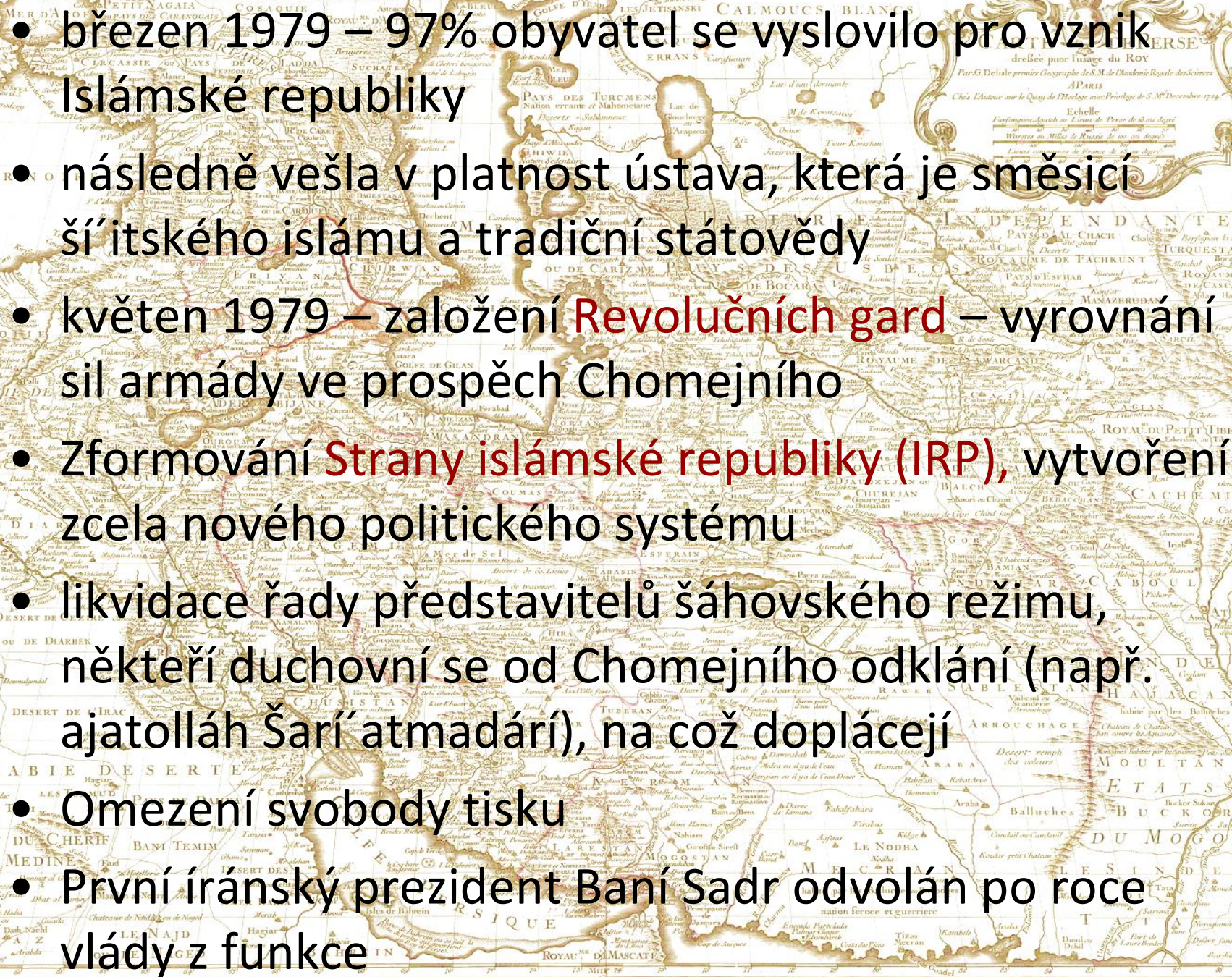
- Od r. 1963 – prudký hospodářský vzestup země (GDP z 200 na 2000 USD do konce 70. let) – vyšší kontrola na produkci a cenami ropy – přesto dojde k vysoké inflaci
- Velké sociální rozdíly, v zemi žije řada cizinců a Američanů, ale v úplné dobrovolné izolaci
- Stupňují se represe režimu – iránské monarchie – Amnesty zařadila Írán mezi nejvíce represivní režimy. Útlak levicových sil a islámských duchovních. Menšiny ale požívají relativní svobody (to se po revoluci částečně změnilo)
- 1971 – bombastické oslavy 2500 let perské monarchie

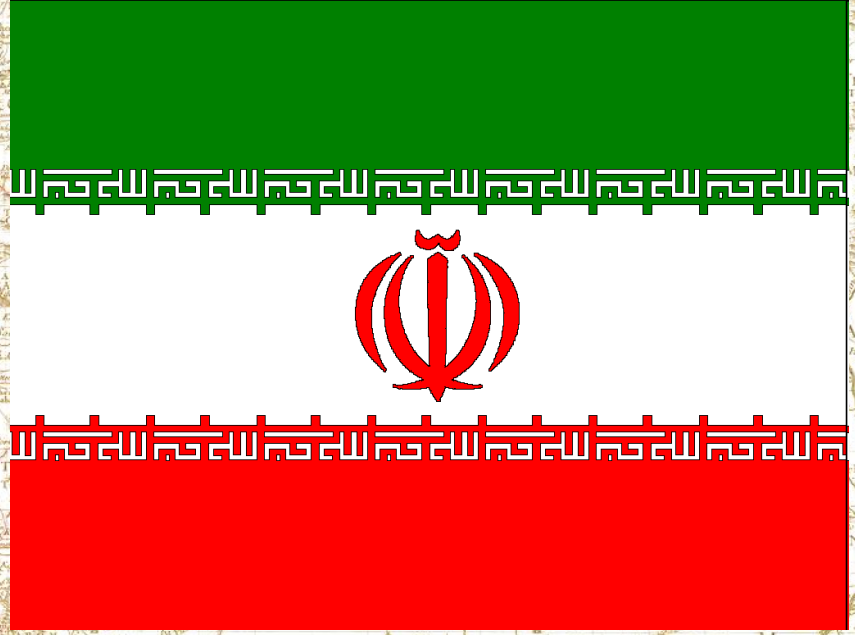
Islámská revoluce

- Leden 1978 – vyjdou útočné články na Chomejního a na duchovenstvo – dojde k demonstracím, potyčkám a střelbě do demonstrantů – rozbíhá se koloběh demonstrací, emotivních pohřbů a násilí
- Ajatolláh Šariátmadarí vyzývá ke klidu
- V srpnu 1978 dojde v Abádánu k neobjasněnému požáru kina „Rex“ (370 obětí) – opět se rozhoří násilí, obrovské demonstrace v Teheránu – 8. září „Černý pátek“
- Podzim 1978 – většina opozičních skupin se sjednotí pod Chomejního programem
- Šáh vyhláší reformy, ale je již příliš pozdě, prchá v lednu 1979 ze země
- 1. února 1979 – návrat Chomejního

-
- březen 1979 – 97% obyvatel se vysloвило pro vznik Islámské republiky
 - následně vešla v platnost ústava, která je směsicí šíitského islámu a tradiční státovědy
 - květen 1979 – založení **Revolučních gard** – vyrovnání sil armády ve prospěch Chomejního
 - Zformování **Strany islámské republiky (IRP)**, vytvoření zcela nového politického systému
 - likvidace řady představitelů šáhovského režimu, někteří duchovní se od Chomejního odklání (např. ajatolláh Šarí atmadarí), na což doplácejí
 - Omezení svobody tisku
 - První iránský prezident Baní Sadr odvolán po roce vlády z funkce

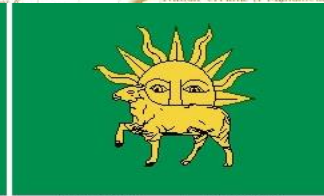
Nová symbolika Islámské republiky Írán

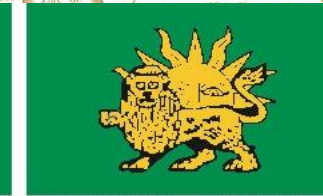
Vývoj perské a íránské vlajky

SAFAVID Dynasty 1502-1524
Ismail I

SAFAVID Dynasty 1524-1576
Shah Tahmasp I

SAFAVID Dynasty 1576-1747
Shah Ismail II

AFSHARID Dynasty 1736-1747
Nader Shah, Royal Standard

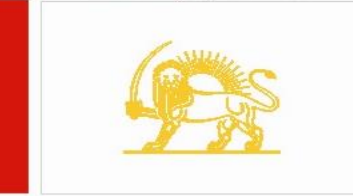
AFSHARID Dynasty 1737-1796
Imperial Standard & State flag

ZAND Dynasty 1750-1794

QAJAR Dynasty 1790-1906
Mohammad Khan Qajar

QAJAR Dynasty 1906
Fat'h Ali Shah Qajar

QAJAR Dynasty 1906
d.r. Nasser al-Din Shah Qajar

QAJAR Dynasty late 1906-1906
d.r. Mozaffar al-Din Shah Qajar

QAJAR Dynasty 1906

QAJAR Dynasty 1906-1910

QAJAR Dynasty 1906-1925

PAHLAVI Dynasty 1925-1964

PAHLAVI Dynasty 1964-1979

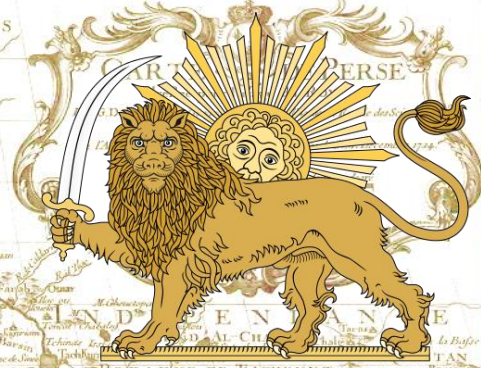

BAKHTIAR Ministry 1979-1980

ISLAMIC REPUBLIC of IRAN
1980-p resent

LEV a SLUNCE

- Nejrozličnější významy
- Starobabylonský a astrologický symbol
- Bůh slunce (šamaš)
- Později asociován s islámem
- Lev je stát, slunce islám

Hlubší důsledky islámské revoluce

- Samotná revoluce i specifický model vlády přispěl k přesvědčení Íránců o vlastní jedinečnosti a kulturním významu – de facto jediný moderní funkční model islámského státu (sunnitské pokusy uspěly jen částečně – Pákistán, Súdán, Muslimské bratrstvo – nebo zkrachovaly)
- Vytvoření fungující alternativy západním i komunistickým hodnotám (nejvíce voleb na BV po Izraeli, jistá možnost opozice – jak v kléru, tak i mimo něj – např. Širín Ebádiová)
- Ventilovala rozhořčení z despotické monarchie a více i méně oprávněné pocity rozhořčení vůči Západu
- Inspirovala zahraničí, či přímo ovlivňování cizí politiky (libanonský Hizballáh, Sýrie, Irák, ...)
- Zdaleka ne všichni šíjíte touží po íránském modelu – viz vlastní centrum šíísmu v Iráku

Kontroverze islámské republiky

Revoluční gardy – Pásdárán (IRGC)

- IRGC - Islamic Revolutionary Guard Corps
- De facto protiváha armádě (dříve opora šáhovského režimu) a ochrana režimu
- Podřízené přímo *rahbarovi* a paralelní vůči armádě (per. *Arteš*)
- Až čtvrt miliónu členů

Who was Qassem Soleimani?

- March 1957:** Born in Kerman Province, southeast Iran
- 1978:** Organises protests against the Shah as Iranian Revolution breaks out
- 1980-88:** Ascends ranks of the military and emerges a hero of the Iran-Iraq war for his cross-border campaigns into Iraq
- 1998:** Appointed head of the Quds Force
- 2005:** Soleimani extends Iranian influence into Iraqi politics in 2005 under the leadership of Prime Ministers Nouri al-Maliki and Ibrahim al-Jaafari, in an attempt to counter US influence
- 2007:** Quds Force blamed for bombing in Karbala that killed 5 US troops
- 2011:** Sends militia groups into Syria to support Bashar al-Assad
- 2012:** Rumoured dead following a 2012 bombing in Damascus that killed Assad's top aides
- 2014:** Controlled some groups of the Iraqi Shia paramilitary group Hashd al-Shaabi (PMF) in the fight against IS
- 2019:** Tehran announces it foiled an Israeli and Arab assassination plot against Soleimani
- January 3, 2020:** Killed alongside 6 others in a US airstrike at Baghdad's international airport

Esmáíl Ghání (nástupce Solejmáního v čele „Jeruzalémských sil“)

Hosejn Salámí (hlavní velitel IRGC)

Struktura Revolučních gard

1. Nejvyšší duchovní vůdce (Chamenei)

2. Tomu podřízeno **Velení revolučních gard**

Složky:

1. Jeruzalémské (Quds) síly – zahraniční operace, koordinace s Hizballáhem

2. Vlastní zpravodajská služba

3. Vlastní pozemní, námořní a letecké síly

4. Dobrovolné milice basídž

5. Chatam al-Anbija – stavební ředitelství (energetické a dopravní projekty)

6. Další obchodní útvary a nadace

ÍRÁNSKO-IRÁCKÁ VÁLKA (1980–1989)

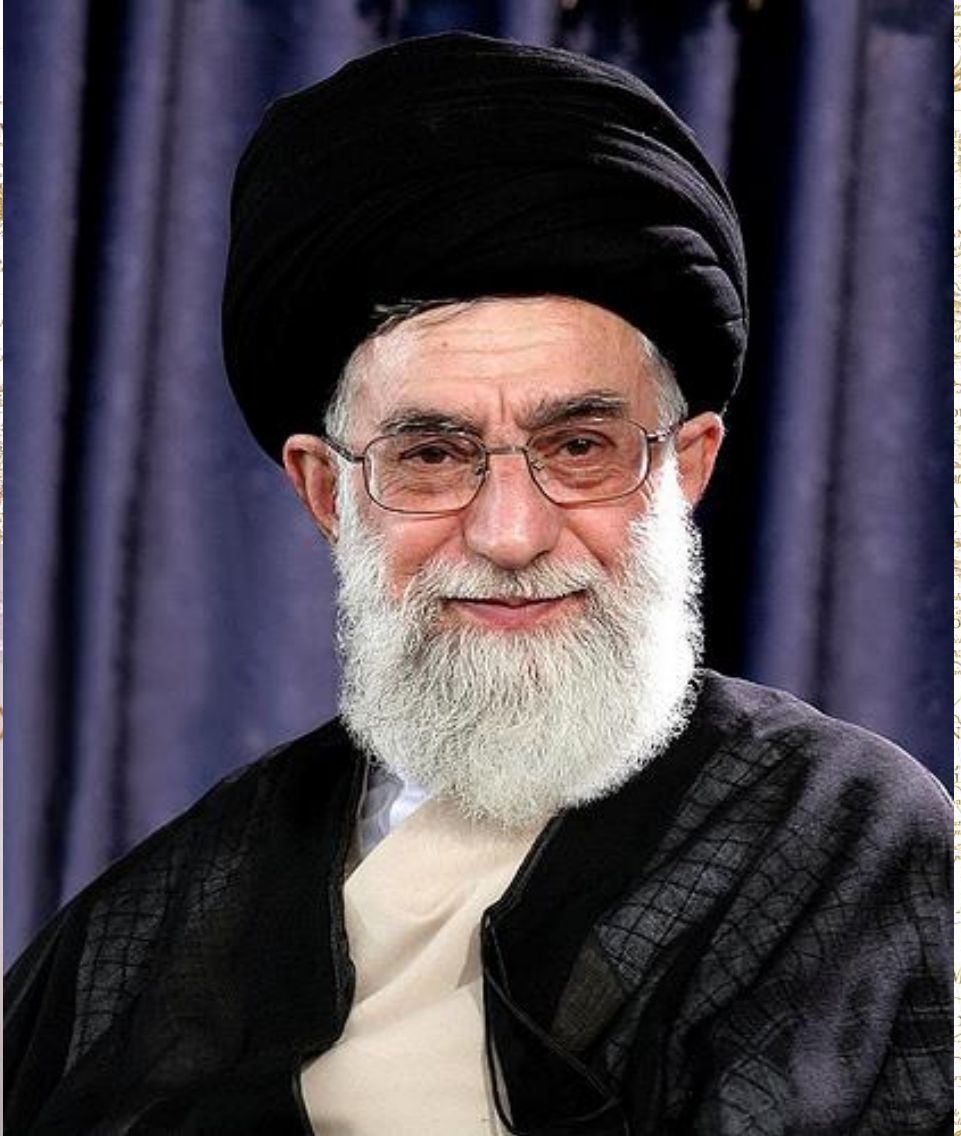
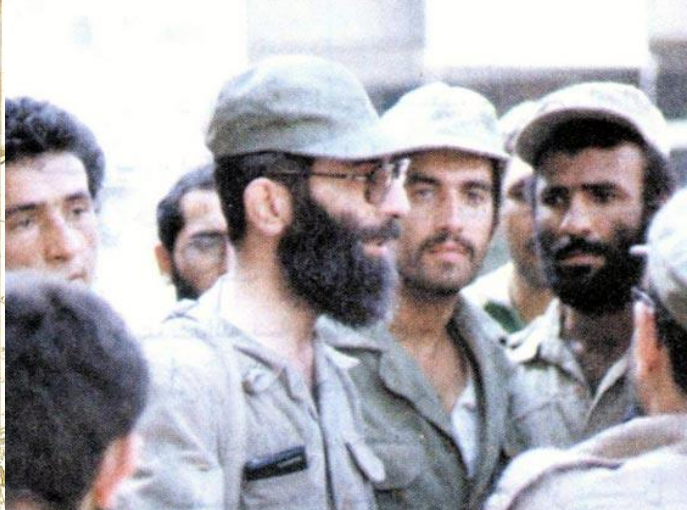

Konec 80. let a Chomejního smrt

- Srpen 1988 – konec války
- únor 1989 – fatwa proti Rushdiemu – posílení vlastní pozice v islámu,
- Chomejního dopis Gorbačovovi
- Zbavení nástupnictví **ajatolláha Montazerího**, nahrazen prezidentem **Chameneím**, na jeho místo nastoupil **Rafsandžaní** – odstraňování následků války, rekonstrukce poškozené ekonomiky
- **3. června 1989** Chomejní umírá
- Na Montazerího navázal **ajatolláh Sáne'í** – fatwa proti jaderným zbraním a proti sebevražedným atentátům
- Do Íránu proudí uprchlíci z Iráku a Afghánistánu

Sajjid Alí Chameneí (1939)

Akbar Hášemí Rafsandžání (1934-2017)

- Prezidentem 1989-1997
- Zastávce ekon. reformem a méně konfrontačního přístupu
- Mírné zlepšení ekon. situace, hlavně venkova. zlepšení situace žen
- Rahbar se spíše stahuje do pozadí a zasahuje jen občas

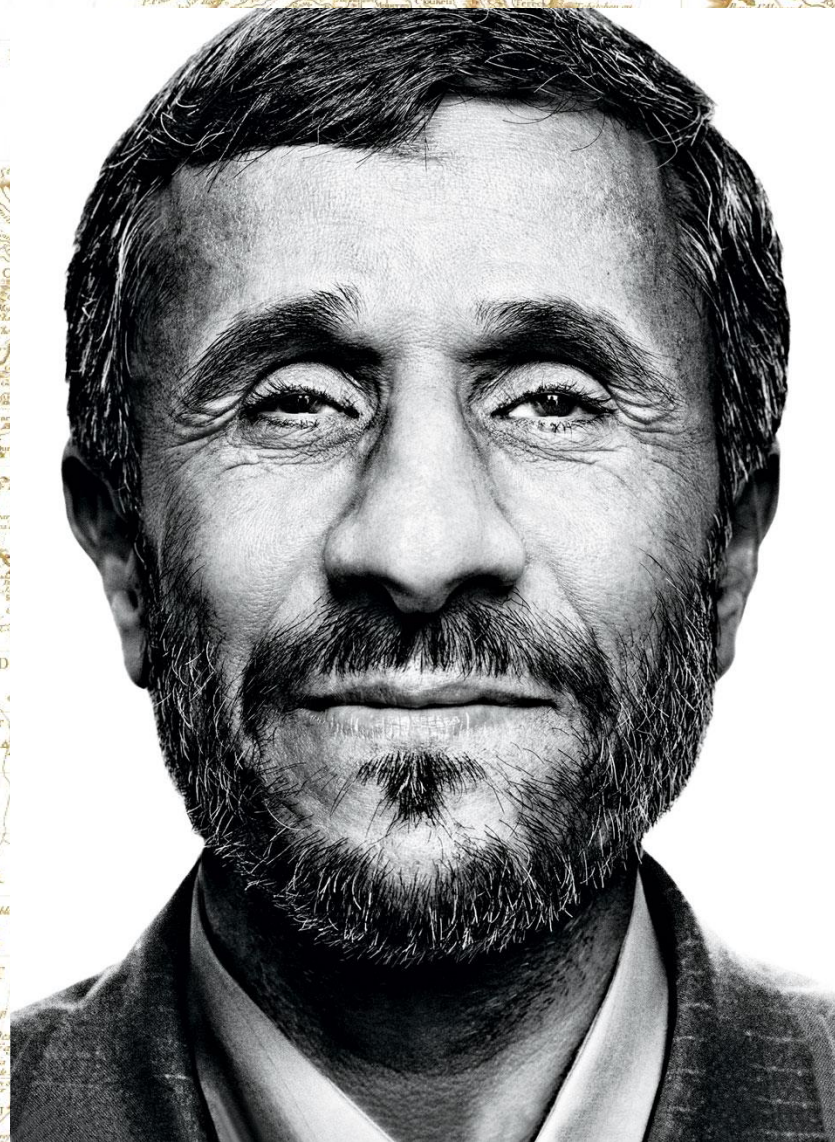
Muhammad Chátamí (1943)

- Prezidentem 1997–2005
- Pokračovatel politiky Rafsandžáního
- Důraz na zákonnost (vs. mimosoudní represe)
- stavěl se do viditelné opozice vůči teokratickým institucím, hlavně vůči Radě dohlížitelů.
- Spřátelil si významné světové politiky a naopak odmítl podporovat extrémisty
- On sám podporoval navázání diplom. vztahů s USA, ale to nebylo průchozí přes konzervativce, na které často narážel
- Z počátku jeho vlády větší svoboda tisku
- Po roce 2000 nárůst zbrojních ambicí Íránu a posílení jaderného programu

Mahmúd Ahmadínežád (1956)

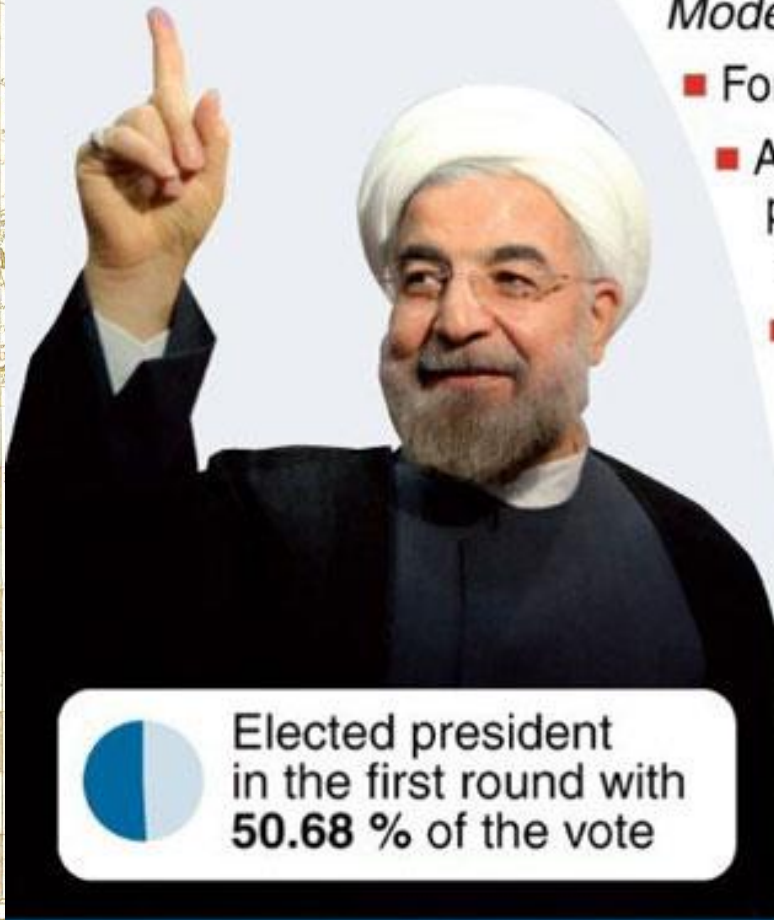
- 2005–2013
- Důraz na chudé a venkov
- Populismus, provokativní rétorika
- Komplikace vztahů Írán-Západ, vyhocení diskuse ohledně jaderného programu
- Posílení sankcí vůči Íránu
- Jeho konflikty s klérem a rahbarem

Hasan Rouhání (2013-2021)

Hassan Rowhani

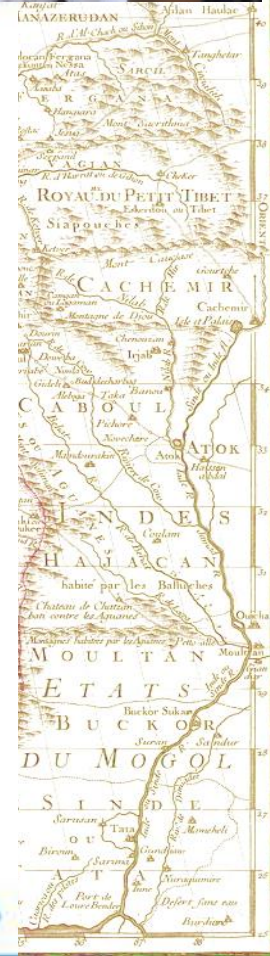
Iran's incoming president

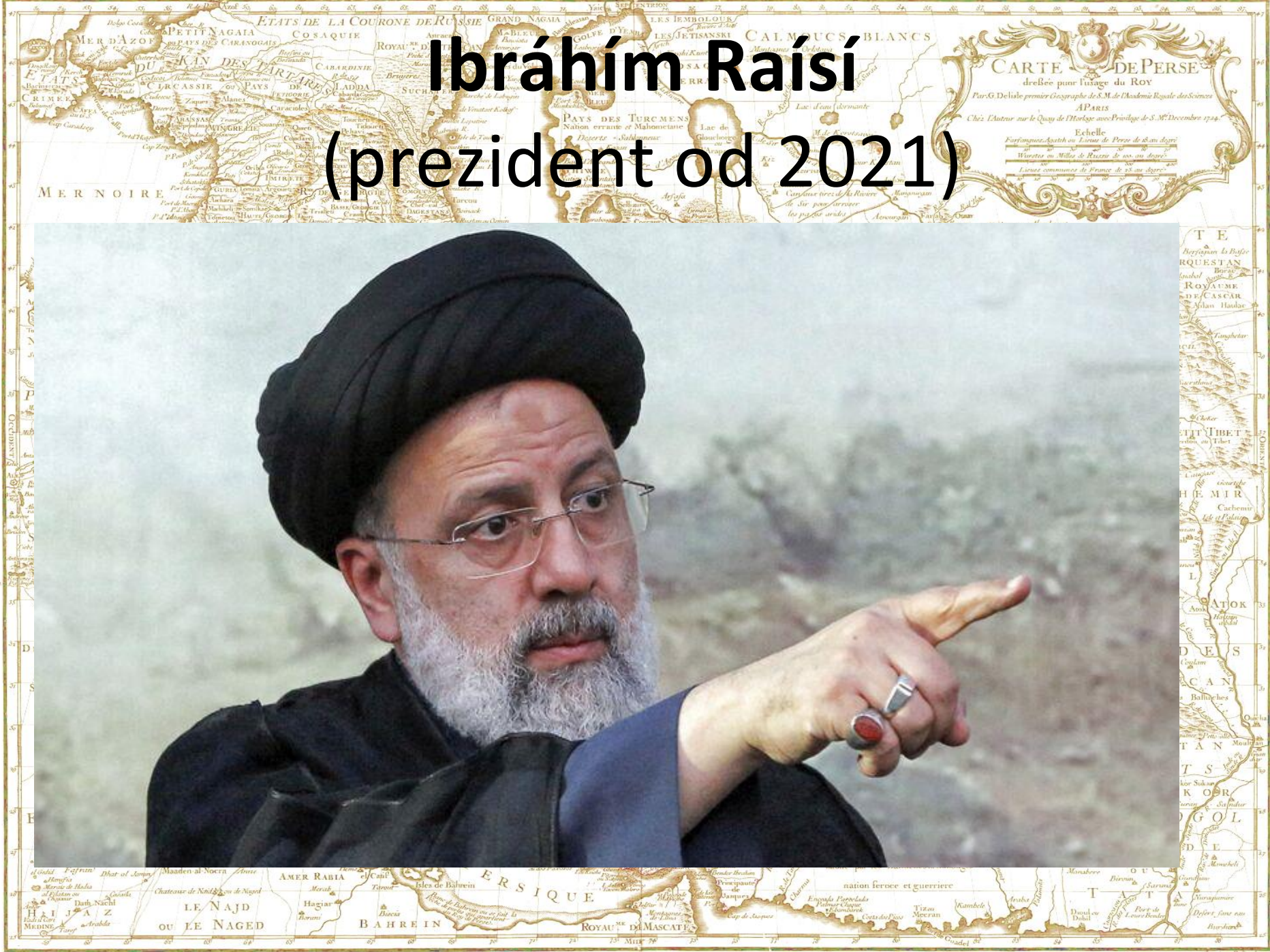
Elected president
in the first round with
50.68 % of the vote

Moderate cleric. Aged 64

- Former top nuclear negotiator
- Advocates engagement with world powers, including bilateral nuclear talks with the United States
- Favours restoring diplomatic ties with Washington, severed in 1980
- Says easing international sanctions could help tackle Iran's economic woes
- But warns, "The nations who tout democracy and open dialogue should speak to the Iranian people with respect and recognise the rights of the Islamic republic."

Ibráhím Raísí (prezident od 2021)

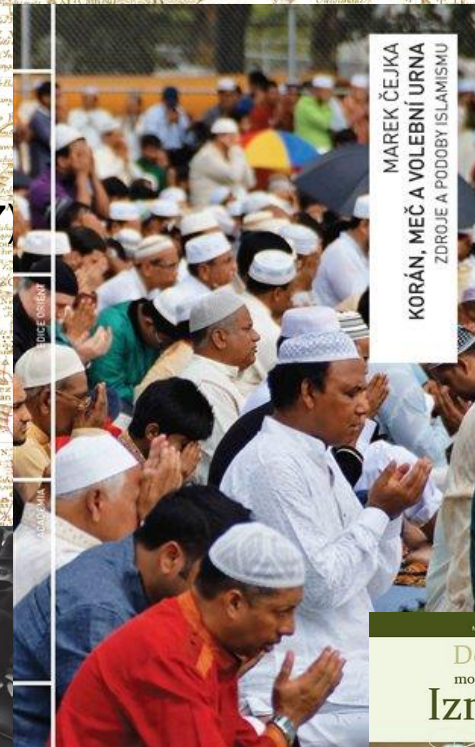
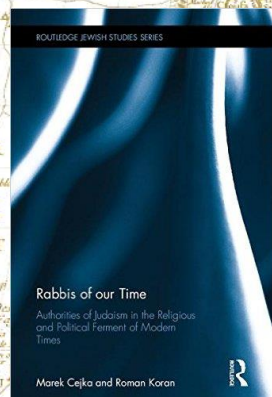
Děkuji za pozornost!

Pro další informace sledujte:

<http://blizky-vychod.blogspot.com>

Publikace:

- *Judaismus a politika v Izraeli* (2002, 2009)
- *Izrael a Palestina* (2005)
- *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu* (2007)
- *Rabíni naší doby* (2010, spoluaut.)
- *Dějiny moderního Izraele* (2011)
- *Lidé svatých zemí* (2012)
- *Rabbis of our Time* (2015, Routledge)
- *Korán, meč a volební urna* (2020)

MARK ČEJKA
KORÁN, MEČ A VOLEBNÍ URNA
ZDROJE A PODOBY ISLAMISMU

Marek Čejka
Lidé svatých zemí
People of the holy lands

